

наук: М. 1996. 6. Казак Б.Б. Уголовно-исполнительная система в механизме обеспечения внутренней безопасности общества: Монография. Рязань. 2000. 7. Иншаков С.М. Зарубежная криминология. М., 1997. 8. Чорный В.И. Безопасность осужденных в условиях лишения свободы. Автореферат дис... канд. Юрид. наук. Рязань, 1996. 9. Соблюдение прав осужденных и консультационная помощь администрации в Российских пенитенциарных учреждениях/ Российско-британская конференция // Тюремная библиотека. М., 2000. Вып. 5

Надійшла до редколегії 14.03.2001р.

*С.В.Шестаков,
ад'юнкт каф. адмін. права і адмін. діяльності ОВС
Нац. ун-ту внутр. справ*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРАЦІВНИКА МІЛІЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

В наш час в Україні здійснюються численні заходи щодо організації держави і суспільства на демократичних засадах. Права і свободи людини та їх гарантії в ст. 3 Конституції України [1] визнаються визначальними щодо змісту та спрямованості діяльності держави. У зв'язку з цим фактично всі її функції безпосередньо або опосередковано спрямовані на зміцнення і удосконалення як загальносоціальних, так і спеціально-юридичних гарантій прав людини та громадянина.

Важливу роль в цій діяльності відіграють правоохоронні органи, серед яких особливе місце займає міліція, як державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань (ст. 1 Закону «Про міліцію» [2]). Зазначені завдання та функції розподіляються серед численних підрозділів міліції і далі – серед її працівників. Тобто правоохоронна діяльність міліції складається із безпосередньої діяльності конкретних працівників, в якій реалізуються надані їм права та обов'язки. Значна частина цих прав та обов'язків регулюється нормами адміністративного права. У зв'язку з цим виникає потреба чіткого визначення і нормативного закріплення адміністративно-правового статусу працівника міліції.

В адміністративно-правовій літературі дослідженню правового статусу державних службовців приділяється достатня увага. Оскільки, працівник міліції – це один з різновидів державних службовців, для визначення сутності його адміністративно-правового статусу доцільно звернутися до родового поняття, яким щодо нього є адміністративно-правовий статус державного службовця.

Положення особи, яке вона займає в суспільстві, тобто її соціальний статус, характеризується соціальними ролями або якостями, в яких вона виступає у суспільних відносинах. Юридично закріплене положення особи у суспільстві охоплюється поняттям правовий статус, який включає її загальний правовий статус, спеціальні (галузеві, підгалузеві тощо),

індивідуальний правовий статус. Адміністративно-правовий статус працівника міліції – це один з «видових» статусів порівняно із адміністративно-правовим статусом державного службовця, проте й сам він є «родовим» щодо правових статусів з більшим рівнем конкретизації.

Адміністративно-правовий статус виражає положення особи в сфері державного управління. Так, С.Д. Дубенко визначає правовий статус державних службовців як сукупність прав, свобод, обов'язків, обмежень, заохочень, відповідальності, встановлених законодавством та гарантованих державою [3, с. 44]. В інших джерелах також відзначається, що правовий статус посадової особи – це сукупність юридичних прав та обов'язків, необхідних для вирішення питань, які зачіпають права та законні інтереси громадян України [4, с. 151]. Крім того, зустрічається визначення правового статусу державного службовця, як встановлених і гарантованих державою мір, необхідної й можливої поведінки державного службовця в галузі державно-службових відносин [5, с. 166-167].

Правовий статус особи має свій склад, однак у сучасній юридичній науці відсутня єдність точок зору щодо його елементів. Конструкції, що пропонуються різними авторами містять від 2 до 7 елементів. Не дивлячись на такий широкий спектр поглядів, практично завжди, у складі правового статусу виділяються права та обов'язки щодо решти елементів позиції істотно відрізняються (різні автори включають до нього юридичну відповідальність, громадянство, правосуб'єктність, законні інтереси, гарантії тощо). На нашу думку, до структурних елементів адміністративно-правового статусу працівника міліції слід відносити права, обов'язки та юридичну відповідальність, оскільки, саме вони визначають соціальне призначення працівника міліції та необхідні для виконання завдань міліції.

Основною системоутворюючою ознакою адміністративно-правового статусу працівника міліції є єдність для всього особового складу, незалежно від посади. Закон України «Про міліцію» у ч.2 ст.10 чітко зафіксував загальний правовий статус працівника міліції, тобто частину обов'язків та прав міліції, які адресуються всім без винятку працівникам міліції. До цих повноважень належать, зокрема, обов'язок надавати допомогу особам, які її потребують, вживати заходів до попередження і припинення правопорушень, встановлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, охорони місця події та ін. Не всі адміністративні повноваження міліції є складовими загального адміністративно-правового статусу її працівника. Значна їх частина входить до посадових та індивідуальних посадових статусів особового складу.

Адміністративно-правовий статус доповнюється посадовим статусом, який містить у собі повноваження, спільні для всіх працівників, які займають подібні посади, наприклад, дільничного інспектора міліції, інспектора ДАІ та ін.

Індивідуальний посадовий статус закріплює повноваження з урахуванням специфіки певної посади у конкретному підрозділі. На нього впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори, наприклад, стан кримі-

ногенної обстановки на території, що обслуговується, укомплектованість кадрами підрозділу, в якому працівник обіймає посаду та ін. Головними в цьому плані будуть індивідуальні завдання, які обумовлюють, визначають специфіку, роль певної посади та її зміст, тобто сукупність повноважень [6, с. 112]. Так, наприклад, однакові за найменуванням посади оперуповноважених державної служби боротьби з економічною злочинністю суттєво відрізняються за своїми повноваженнями, що обумовлено їх спрямованістю на різні галузі економіки та особливостями виробництва у них.

Слід звернути увагу на таку специфічну рису адміністративно-правового статусу особи, як адміністративної правосуб'єктності, що є передумовою виникнення та існування адміністративно-правового статусу працівника міліції.

Спеціальна правосуб'єктність в цьому випадку полягає у здатності суб'єкта бути носієм закріплених нормами адміністративного права повноважень щодо реалізації завдань міліції. Така здатність у особи виникає з моменту прийняття її на службу в міліцію. В свою чергу, для прийняття на службу особа, яка бажає на неї вступити, має відповідати цілій низці вимог. Це, зокрема, досягнення певного віку (18 років, а для вступу в навчальні заклади МВС України – 17 років, за наявності середньої освіти); проходження дійсної військової служби; високі особисті, ділові і моральні якості; освіта, стан здоров'я і рівень фізичної підготовки, що дозволяють виконувати покладені на них обов'язки. Крім цього, громадянин не повинен бути раніше засудженим за вчинення злочину та визнаним у встановленому порядку недієздатним.

Особливістю адміністративно-правового статусу працівника міліції є наявність у ньому значної кількості повноважень, пов'язаних із застосуванням адміністративного примусу. За своїм змістом він виявляється у застосуванні передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, майнового, особистісного та іншого характеру, з метою забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, попередження і припинення правопорушень, притягнення винних до відповідальності.

Більшість повноважень, які складають адміністративно-правовий статус працівника міліції, мають владний характер, вони спрямовані на осіб, які організаційно не підпорядковані працівнику та, які зобов'язані виконувати його законні вимоги. В практичній діяльності особовий склад виступає від імені держави, реалізує надані державою повноваження у межах суворо окресленої законом компетенції [7, с. 103].

Слід зазначити, що примус, як метод державного управління, властивий діяльності багатьох державних органів та посадових осіб. Однак, особливістю адміністративно-правового статусу працівника міліції в цьому плані є можливість застосування заходів безпосереднього примусу (фізичної сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї).

Обов'язки та права працівника міліції – це основні елементи в структурі його адміністративно-правового статусу. Обов'язки можна визначи-

ти як встановлені та гарантовані державою види та міри належної поведінки, а права, відповідно, – можливої поведінки, спрямованої на забезпечення реалізації обов'язків.

Обов'язки та права особового складу міліції можуть бути згруповані за різними підставами. Перш за все, можна виділити ті, якими працівник міліції володіє постійно, незалежно від місця та часу перебування, і додаткові, що покладаються на нього в разі виникнення ускладнених умов, надзвичайних обставин тощо.

До першого блоку можна віднести, наприклад, обов'язок надавати допомогу особам, які постраждали від злочинів, адміністративних проступків, нещасних випадків, а також тим, що перебувають в безпорадному або іншому, небезпечному для життя та здоров'я стані; здійснювати затримання особи, яка підозрюється у вчиненні правопорушення; право вимагати від громадян та посадових осіб припинення злочину або адміністративного правопорушення; застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю тощо.

До другого належать, наприклад, обов'язок вживати в разі виникнення аварій, пожеж, катастроф, стихійних лих та інших надзвичайних подій невідкладних заходів для ліквідації їх наслідків, врятування людей і подання їм допомоги, охорони майна, що залишилось без нагляду; брати участь у проведенні карантинних заходів під час епідемій та епізоотій; сприяти забезпеченню відповідно до законодавства режиму воєнного або надзвичайного стану в разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості; право відповідно до своєї компетенції тимчасово обмежувати або забороняти доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти, з метою забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, охорони життя і здоров'я людей та ін.

Крім того, обов'язки та права, що входять до складу адміністративно-правового статусу працівника міліції, можуть бути поділені також на ті, які спрямовані на попередження, припинення протиправних діянь, затримання осіб, які підозрюються у їх вчиненні, а також ті, що пов'язані з наданням допомоги громадянам та іншим суб'єктам права. До першої групи входять обов'язки та права, які стосуються переважно застосування заходів адміністративного примусу, до другої – повноваження, спрямовані на надання допомоги громадянам, які постраждали від правопорушень, нещасних випадків, інших суспільно-небезпечних подій: надання першої медичної допомоги потерпілим, знищення небезпечних тварин та ін.

Юридичну відповідальність доцільно відносити до складових частин адміністративно-правового статусу працівника міліції, оскільки права, обов'язки та юридична відповідальність взаємно обумовлюють одне, і в сукупності з різних боків характеризують положення працівника [8, с. 152]. Н.І. Матузов вважає, що без таких елементів права, юридичні обов'язки та відповідальність, правовий стан кожної окремої людини був би юридично не забезпеченим та нетривким [9, с. 61, 66]. Юридичну відповідальність можна визначити як примусове позбавлення благ, що безпосередньо належать

винній особі. Працівник міліції несе за свої протиправні дії або бездіяльність дисциплінарну, матеріальну, адміністративну чи кримінальну відповідальність.

Підсумовуючи сказане, слід відзначити, що адміністративно-правовий статус працівника міліції як сукупність його обов'язків, прав і відповідальності, врегульованих нормами адміністративного права, характеризує місце, яке він займає у системі суспільного розподілу праці, встановлює його взаємовідносини із суспільством, тобто визначає межі діяльності працівника щодо інших суб'єктів права.

Список літератури: 1. Конституція України //Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141. 2. Про міліцію: Закон України //Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. №4. Ст.20. 3. Дубенко С.Д. Державна служба і державні службовці в Україні: Навч.-метод. посібник. К., 1999. 4. Павленко П.І. Проблема правового статусу посадової особи в юридичній літературі // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Зб. наук. ст. Донецьк, 1999. № 1. 5. Державна виконавча влада в Україні: формування та функціонування: Зб. наук. пр. К., 2000. 6. Butler A.J.P. Police management. 2-nd ed. – Dartmouth, 1992. – 207 p. 7. Попов Л.Л., Еропкин М.И. Административно-правовая охрана общественного порядка. Л., 1973. 8. Ответственность в управлении /Отв. ред. А.Е. Лунев, Б.М. Лазарев. М., 1985. 9. Матузов Н.И. Правовой статус личности: понятие и структура // Правопорядок и правовой статус личности в развитии социалистическом обществе в свете Конституции СССР 1977г. Саратов, 1980.

Надійшла до редколегії: 14.03.2001р.

*А.М.Шульга,
ад'юнкт каф. крим. права та кримінології Нац.
ун-ту внутр. справ*

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Правові проблеми охорони земель, а відповідно і юридичної відповідальності за земельні правопорушення привертати увагу та почали набувати загального характеру ще в ХХ столітті, коли незмірно зросла інтенсивність використання землі і загострились негативні екологічні наслідки техногенного характеру пов'язані з досягненнями в сфері науково-технічного прогресу.

Згідно зі статтею 14 Конституції України, земля віднесена до основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави. Ця охорона, як відомо може здійснюватись різноманітними правовими засобами. Необхідність посилення правової охорони земель в сучасних умовах зумовлена об'єктивними факторами. по відношенню в першу чергу до земель сільськогосподарського призначення. По-перше, мова йде про скорочення площі сільськогосподарських угідь у розрахунку на одного громадянина України. При цьому, слід зауважити, що скорочення площі відбувається насамперед в результаті забруднення земель